

Projekt: Cerkniško jezero

STIFTUNG
EUROPÄISCHES NATURERBE

European Natural Heritage Fund
Fondation Patrimoine Naturel en Europe
Fundacija za evropsko naravno dediščino

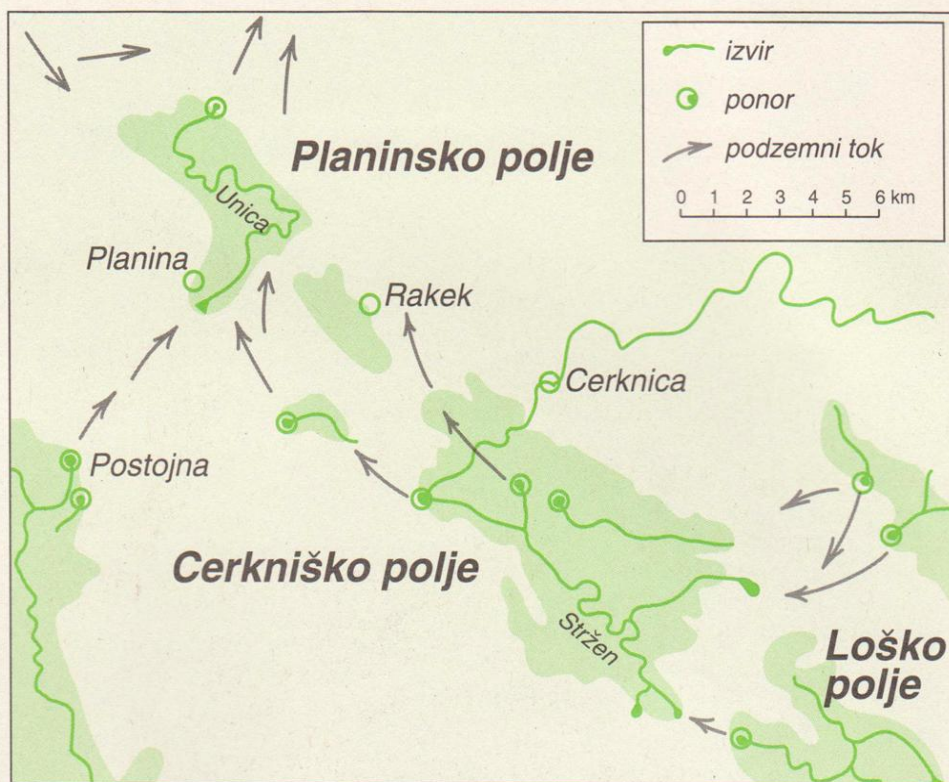
Življenje ob presihajoči vodi

Projekt: Cerknško jezero

Država: Slovenija

Občina: Cerknica

Partnerji: Ministrstvo za kulturo republike Slovenije, plansko podjetje AREA iz Cerknice, Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije

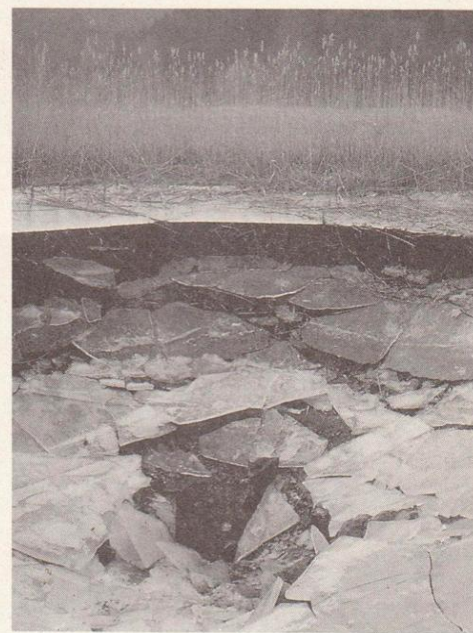

Padavine in reke, erozija in poplave sooblikujejo zemeljsko površje, a le malokje je vpliv vode tako opazen kot na krasu. Dinarsko gorstvo, ki se razteza od Slovenije prek Hrvaške, Bosne in Hercegovine do Črne gore, je najbolj znan primer tega naravnega fenomena. O svetovnem slovesu slovenskega krasa nam govorijo mednarodni strokovni izrazi, ki opisujejo kraške pojave: polje, dolina, ponor. Strokovnjaki vsega sveta jih uporabljajo v izvorni obliki. Razgibana in težko dostopna kraška pokrajina ima v evropskem pogledu velik naravovarstven pomen. Prostrani, ohranjeni gozdovi zagotavljajo življenjski prostor medvedom, risom in volkovom, kraško podzemlje pa je prebivališče mnogih endemičnih vrst živali. Kmetovanje je tradicionalno in marsikje še poteka s preprostimi sredstvi. To je omogočilo preživetje mnogim redkim rastlinskim in živalskim vrstam. Ekstenzivno obdelane kraške travnike krasi bogastvo kukavičnic in drugih rastlin. Velika, občasno poplavljená kraška polja so pomembna za množico vodnih in travniških ptic, obiskovalca pa navdušujejo tudi s svojimi raznolikimi kraškimi pojava.

Jezero in travnik obenem

Cerknško jezero je prvi izčrpno opisal polihistor baron J.V. Valvasor leta 1689 in bil na podlagi tega dela sprejet v londonsko Kraljevo društvo. Še danes lahko občudujemo nenavadne pojave, ko v jasnem vremenu pridre iz podzemnih jam voda kot posledica deževja nekje v kraškem zaledju in tako nastane jezero, ki ob svojem največjem obsegu meri 25 km². Ko poleti voda izgine, ostanejo od nekdanjega jezera le majhne kotanje, v katerih se bori za življenje na tisoče rib in drugih živali. Še najbolj pa slovi Cerknško jezero po tem, da lahko kmetje tam, kjer so spomladi lovili ribe, poleti kosijo.

Vse to omogoča presihajoči značaj jezera: Voda ki ob večjih deževjih zastane, ker podzemne tokave ne zmorejo tolikšnega pretoka, zelo počasi, v nekaj mesecih, spet odteče. Takrat postane dno nekdanjega jezera prešerna travnata planjava, preprejena z nekaj potoki, ki poplesujejo po ravnini. Vmes zazevajo izsušeni vodni požiralniki, ki spominjajo na pokrajino na Luni. Prek celega kraškega polja teče reka Stržen, ki svojo vodo izgublja v številnih manjših požiralnikih ob svoji poti od izvira do ponorov, kjer ponikne mnogo manjša, kot je prišla na dan.

Ko voda pozimi odteče, se vdre led nad požiralniki

Naravno bogastvo Cerknškega jezera je bilo dokumentirano že pred tremi stoletji

Ekološki pomen

Na dolomitni in apnenčevi kamninski osnovi se srečujejo in prepletajo favnistični in floristični elementi Alp, Dinaridov, Sredozemlja in vzhodne Evrope, kar pomeni, da je Cerkniško jezero fito- in zoogeografsko izredno bogata lokaliteta. Po podatkih iz leta 1979 je bila doslej bolj temeljito raziskana favna mehkužcev (43 vrst), hroščev (428 vrst), metuljev (121 vrst), rib (7 vrst) in ptic (153 vrst). Med največje znamenitosti in dragocenosti sodi močeril ali človeška ribica, endemit Dinarskega krasa. Pomembnejše ptice gnezdilke so rjavovrati ponirek, velika bobnarica, raca kostanjevka, kosec, mala in grahasta tukalica, kozica, rdečenogi martinec, številne rumene pastirice, repaljščice in bičje trstnice. V okoliških gozdovih gnezdeče črne štoklje, orli belorepci in kačarji se na jezeru redno prehranjujejo. Razmeroma nizko število nekaterih gnezdilcev in njihovo neredno gnezdenje je pripisati velikim nihanjem vodne gladine. Pester in številčno bogat je ptičji svet ob preletu: čaplje, ujede, race, galebi, velike jate pobrežnikov in čiger ter nenazadnje množica najrazličnejših ptic pevk, ki tu počivajo in se hranijo. Do 200 rdečenogih postovk se tu ustavi na svoji poti iz afriških prezimovališč v Panonsko nižino in lovi žuželke nad jezerom. Po osušitvi Ljubljanskega barja je Cerkniško jezero najpomembnejše počivališče za vodne in močvirske ptice, ki se selijo ob jugovzhodnem robu Alp.

Cerkniško jezero obdajajo mogočni, nad 1000 m visoki gorski grebeni, ki jih poraščajo jelovo bukovi gozdovi. Skupaj z odprto kraško pokrajino se stapljajo v veličastno panoramo. Priče ohranjenosti in odmaknjenosti teh gozdov so prostoživeči medvedi, risi in volkovi.

Kjer se spomladi razprostira jezero, kmetje poleti kosijo

Ogroženost

Leta 1969 so bili poskusno zazidani glavni ponori na severnem delu jezera, vendar je voda še naprej odtekala, saj je očitno izčistila stare, že zasute odtokke. Fenomen presihajočega kraškega jezera je preživel.

Žal pa se je leta 1984 (!) pojavila zločesta študija z naslovom „Večnamenska akumulacija Cerkniškega jezera“, ki zdaj visi nad tem biserom evropske narave kot Damoklejev meč. V njej gradbeni lobi pripravlja uničenje hidrološkega sistema Cerkniško jezero - Planinsko polje - Ljubljansko barje. Predvidena je izgradnja treh akumulacij in njihova povezava. Na Cerkniškem polju naj bi zgradili 6.5 km dolg varovalni nasip, za katerim naj bi se dvakrat na leto nabralo 200 milijonov m³ vode. Ta naj bi po reguliranem naravnem vodotoku pritekala v akumulacijo na prav tako devastiranem Planinskem polju, odvečna voda pa bi bila po cevi speljana v izravnalni bazen na Ljubljanskem barju. Klasičen primer gradbeniške megalomanije, ki je na kraških tleh bivše Jugoslavije uničila toliko čudovitih kraških polj. Projektanti uničenja presihajočega Cerkniškega jezera ponujajo v zameno za naravno znamenitost preskrbo z vodo, električno energijo, regulacijo vodnega režima na Ljubljani in Savi, „izboljšanje“ kmetijskih površin in masovni rekreacijski turizem. Drobiž za bajno naravno bogastvo.

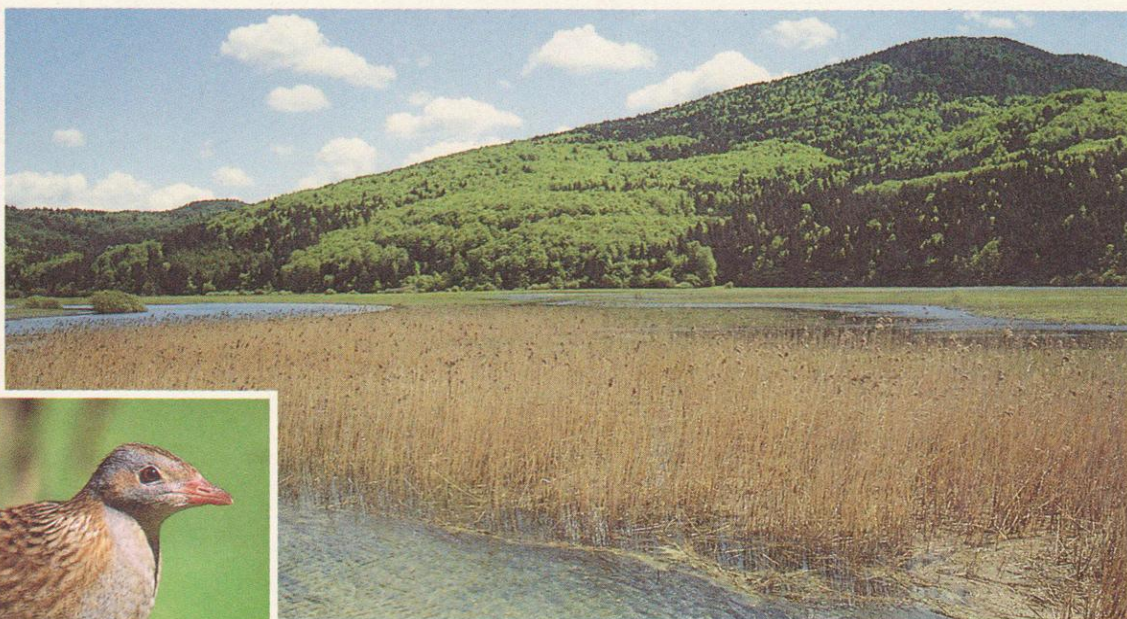
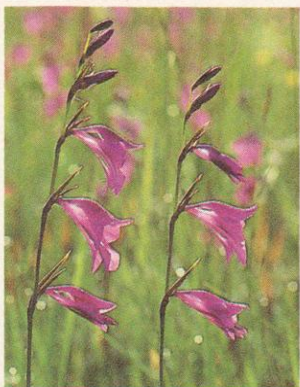
Nadaljnja grožnja so vse večje množice surfarjev, ribičev, lovcev in nedeljskih turi-

stov, ki prodirajo s svojimi avtomobili vse globlje med močvirne travnike in trstišča. S turizmom pa prihaja nenadzorovano širjenje gostinskih lokalov ob samem jezeru.

Naravovarstvena prizadevanja

V slovenskih naravovarstvenih krogih se je že pred leti porodila zamisel o kraškem naravnem parku, ki bi vključeval tudi Cerkniško in Planinsko polje. Nerešen je ostal pri tem problem gospodarske perspektive tamkajšnjega prebivalstva. Naravovarstveniki se zavzemamo za ohranitev tradicionalnega kmetovanja, ki se je oblikovalo v stoletjih sožitja ob presihajoči vodi. Država naj bi s politiko stimuliranja takšnega kmetovanja ščitila eksistenco tistih kmetov, ki bi ohranjali tradicionalno gospodarstvo. Nekdaj so vasi okoli jezera slovele po posušenih ribah, zdaj o tem ni ne duha ne sluha. Kisla krma z jezerskega dna je odlična paša za konje, a vendar o konje-reji na tem področju danes ni mogoče govoriti. Neizmerne možnosti se odpirajo naravoslovnemu turizmu, saj jezero obkrožajo mogočni gozdovi, v kraških jamah so skrite čudovite podzemne lepote, jezero samo pa je že od nekdaj privabljalo mnoge obiskovalce z bogastvom svojih oblik ter raznolikim rastlinskim in živalskim svetom. Celotno območje naj bi bilo razdeljeno na cone z različnimi varstvenimi režimi. Okoli posebno občutljivih in pomembnih delov naj bi uredili „blažilna območja“, da bi ublažili pritisk množičnega rekreativnega turizma.

*Cerkniško jezero obdajajo obsežni jelo-
vo bukovi gozdovi*

Ilirski meček

Kosec

Prvi uspehi

Danes, po desetletjih nedejavnosti, obstaja upanje za učinkovito zaščito Cerkniškega jezera. Mlada država Slovenija je že storila prve korake na poti k varstvu svoje bogate naravne dediščine. Ministrstvo za kulturo je dalo v letu 1992 podjetju za planiranje AREA iz Cerknice na voljo sredstva v višini 160 000 DEM za načrtovanje Notranjskega parka. Tako je projekt že dobil svojo prvo oprijemljivo obliko. Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, ki je nosilec ornitološko - naravovarstvenega dela projekta, je izdelalo študijo o pticah in njihovem varstvu na Cerkniškem jezeru, ki jo je finančno podprlo ministrstvo za okolje nemške zvezne države Hessen. Na raziskovalnem taboru junija 1992 je bila na močvirnih travnikih ugotovljena navzočnost 70 območnih samcev koscev. S tem se Cerkniško jezero uvršča med najpomembnejša področja za to svetovno ogroženo vrsto v Evropi. Med prve začetne korake lahko štejemo prepoved vožnje z motornimi čolni, za učinkovito varstvo pa so potrebni še mnogi drugi ukrepi:

- Najpomembnejša naloga je razglasitev Cerkniškega jezera za naravno znamenitost. Le s tem aktom zakonskega varstva bodo dokončno odvrnjeni vsi uničevalni načrti.

- Ureditev informacijskih centrov je osnova za nadaljnje delo in razvoj naravoslovnega turizma. Pri tem bo pomagala Fondacija za evropsko naravno dediščino s svojimi izkušnjami iz drugih predelov Evrope. Do sedaj so deset tisoč turistov letno obiskovali Postojnsko jamo, ne da bi jih kdo opozoril na povezanost celotnega sistema kraške Ljubljane in njegovih kraških pojavov.
- Potrebno je izdelati izletniško karto za Cerkniško jezero z okolico, ki bo obiskovalcem pomagala spoznati kras in njegove znamenitosti. V Sloveniji imamo po zaslugi bogate tradicije planinstva in pohodništva že razvito infrastrukturo za razvoj sonaravnega turizma.
- Posamezni deli kraškega površja so medsebojno povezani z nevidno mrežo podzemnih vodotokov. Zaradi tega mora naravovarstveni koncept dolgoročno vključevati širši prostor, kar bo omogočilo izključitev negativnih vplivov. Načrtovan je obsežnejši Notranjski park, ki ga bo Fondacija za evropsko naravno dediščino ravno tako podprla.

- Veliko nevarnost za kraški svet predstavlja onesnaževanje podzemnih in površinskih voda. Zato bi morala biti za vse onesnaževalce v širšem povodju Cerkniškega jezera obvezna gradnja čistilnih naprav. Ker je na srečo sedanja onesnaženost relativno nizka, bi s premišljenimi ukrepi lahko hitro uspeli.

- Za Slovenijo in slovenske naravovarstvene organizacije je zelo pomembna izmenjava s tujino. Fondacija vidi v svojem projektu pomemben prispevek k mednarodnemu sodelovanju na področju varstva narave. Razni seminarji in delavnice kot del tega sodelovanja služijo izmenjavi informacij in podpori posnemanja vrednih pobud.

Besedilo: M. Schneider - Jacoby, I. Geister, P. Trontelj

Slika na prvi strani: rjavovrati ponirek, Landvogt
Fotografije: I. Geister (3), dr. Haas (1), A. Hafen

Stiftung Europäisches Naturerbe
(Fondacija za evropsko naravno dediščino)
Güttinger Straße 19, D-78315 Radolfzell 1
Telefon: 07732/2516, Telefax: 07732/3316

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
Langusova 10, SLO-61000 Ljubljana

Spendenkonto: 333
Baden-Württembergische Bank Ludwigsburg
BLZ 604 300 60

Kennwort: Cerknicher See